

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-79>

УДК 378.016:821.161.2

Грачова Т.М., Врублівська О.О.
Маріупольський державний університет

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРАКТИКУ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. У репрезентованій роботі досліджено методіку викладання курсу «Історія української літератури» у закладах вищої освіти на прикладі аналізу діяльності одного з видатних митців вітчизняного літературного процесу початку ХХ століття та активного учасника тогочасного літературного дискурсу С. Пилипенка. Із урахуванням практики роботи у закладі вищої освіти конкретизовано ключові інноваційні методи і прийоми (лекції і практичні заняття з елементами інтерактивних методів викладання літератури), що мають плідні наслідки у процесі засвоєння навчального матеріалу із зазначеної теми студентами філологічних спеціальностей. У статті практично доведено, що в контексті сучасних вимог повага до здобувача вищої освіти, врахування його інтересів і потреб стають пріоритетними.

Ключові слова: інтеракція, новаційні методи навчання, дискусія, система освіти, навчальний процес, літературні компетенції, дискурс, літературна епоха.

Hrachova Tetjana, Vrublivsjska Oksana
Mariupol State University

IMPLEMENTATION OF INTERACTIVE METHODS OF LEARNING IN THE PRACTICE OF WORK OF THE STUDENTS IN PHILOLOGICAL SPECIALTIES

Summary. The methodology of teaching the course 'History of Ukrainian Literature' in higher education institutions was studied on the example of the analysis of the activity of one of the prominent artists of the native literary process of the early twentieth century S. Pylypenko, considered an active participant of the literary discourse of the time with its ideological and aesthetic contradictions and discussions. As S. Pylypenko's creative and public activity was not subjected to a definite scientifically weighted literary assessment yet, the article focuses on those fundamental issues that should be necessarily discussed on higher school lessons. Taking into account the practice of working in a higher education institution and the theoretical scientific investigations of the specialists, interested in various aspects of interaction, there were determined those innovative methods and techniques (lectures and practical lessons with elements of interactive methods of teaching literature), which have fruitful consequences in the process of mastering the educational material by the students of philological specialties. It was proved that the presentation of the material in this form stipulates the emphasis on the most essential concepts and problematic issues in order to stimulate students to reflect on them, to find ways to solve these problems and to achieve the independent creative self-realization. It was suggested to use in the educational process the didactic principle of purposefulness and scientific character. It stipulates careful selection of material, accordance of the defined concepts with the modern science development and formation of methods of scientific cognition and creative thinking among students. This will allow future specialists to understand deeply the specifics of the literary process of the early twentieth century, which is a period of unheard-of creative achievements and losses. In the article it was practically proved that in the context of modern requirements respect for the applicant of higher education and consideration of his interests and needs are becoming a priority.

Keywords: interaction, innovative teaching methods, discussion, education system, educational process, literary competences, discourse, literary era.

Постановка проблеми. Сучасна методика викладання літератури – наука, що ґрунтується на двох базових джерелах, якими є літературознавство та педагогіка. Практична діяльність викладачів закладів вищої освіти є тим джерелом, що також формує потужну інформаційну платформу для повноцінного розвитку зазначеної науки. Оскільки завданням словесника у закладах вищої освіти є формування гармонійно сформованої, інтелектуально розвиненої, компетентної, професійно зорієнтованої особистості, що має бажання та можливості для творчої самореалізації у майбутній професії, викладачу важливо у процесі практичної діяльності творчо використовувати потенціал передових педагогічних та літературознавчих наукових шкіл та інтелектуальний досвід їх найкращих репрезентантів.

У процесі викладання курсу «Історія української літератури» для студентів-філологів творча діяльність С. Пилипенка є одним із фунда-

ментальних питань, що вимагають ґрунтовного висвітлення, зважаючи на вагомий вплив на літературний дискурс ХХ століття цього активного учасника вітчизняного літературного життя початку ХХ ст., видатного українського громадського діяча, письменника.

Об'єктивна оцінка творчої діяльності Сергія Пилипенка у ЗВО є необхідною, оскільки саме неупереджений науковий підхід, грамотна літературознавча оцінка дасть можливість студентам сформулювати правильне уявлення про вітчизняний літературну епоху початку ХХ ст., що характеризується надзвичайними творчими здобутками та трагічними втратами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки сучасна педагогічна наука знаходиться у стані постійних пошуків шляхів підвищення ефективності навчання, у тому числі й за рахунок інновацій, необхідно апелювати до досвіду тих учених, що займалися різними аспектами інтеракції (питання реформування системи освіти

та інноваційні тенденції в ній; використання інтерактивних методик як суттєвої складової процесу співпраці студента і викладача). Серед науковців, роботи яких стали теоретичною основою статті, – В. Андрущенко, Р. Грановська, О. Гофлер, М. Данько, В. Журавльов, В. Кузьміна, В. Паламарчук, О. Пометун, Л. Пироженко, Д. Румянцева, Г. Сиротенка, Л. Федулова.

Творча спадщина, громадська діяльність С. Пилипенка у контексті літературного процесу початку ХХ століття була предметом уваги В. Дончика, Ю. Ковалів, Ю. Лавріненка, О. Мукомела, С. Павличко, М. Шкандрія. Критична рецензія означених наукових розробок має місце у статті.

Серед учених, що продуктивно займалися проблемами сучасної методики викладання у закладах вищої освіти і чий науковий концепти враховані у роботі, – А. Алексюк, Я. Болюбаш, Т. Галушко, А. Дьомін, З. Курлянда, В. Манько, О. Мороз, А. Столяренко, В. Фокін, А. Хуторський та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Завданням статті є визначення на основі власної педагогічної практики у закладі вищої освіти тих інноваційних методів і прийомів роботи на заняттях, що сприятимуть підвищенню якості засвоєння студентами складного навчального матеріалу, що має у сучасному літературознавстві неоднозначну наукову оцінку, оскільки ця проблема нині не має остаточного розв'язання у методиці викладання історії української літератури у ЗВО.

Мета статті – методичні розробки навчальних занять з курсу «Історія української літератури» за творчістю С. Пилипенка у закладах вищої освіти з використанням інтерактивних методів роботи.

Методи дослідження. У роботі використано методи спостереження, експерименту, порівняння, аналізу, синтезу.

Виклад основного матеріалу. Слід зауважити, що сучасна літературознавча наука щодо постаті С. Пилипенка має наукові розвідки (статті, рецензії, передмови, критичні нотатки) неоднозначного аналітичного діапазону. Фахові роботи відомих літературознавців, художні твори Сергія Пилипенка, його критичні статті, нотатки, документи і спогади про митця є тією джерельною базою, що дозволить викладачеві-філологу якісно підготувати матеріал до занять, використовуючи у навчальному процесі один з основних дидактичних принципів – цілеспрямованості і науковості, який передбачає ретельний відбір матеріалу, відповідність означених концепцій розвитку сучасної науки, формування у студентів методів наукового пізнання та творчого мислення.

Щоб досягти максимального позитивного результату у навчальній діяльності, варто розглядати діяльність С. Пилипенка у варіанті аналітичних сегментів на кількох навчальних заняттях: лекції з теми «Загальна характеристика вітчизняного літературного процесу початку ХХ століття. Тенденції розвитку, естетичні концепти. Діяльність тогочасних літературних угруповань»; лекції з теми «Літературна дискусія 1925-28 років ХХ ст.: причини виникнення, основні учасники, наслідки»; практичному занятті з теми «Жанрово-тематичні акценти української прози початку ХХ століття».

Лекція у методиці вищої школи вважається і методом, і формою навчання. Під час лекції у студентів формується модель наукового мислення. Цей вид роботи є найбільш популярним у закладах вищої освіти, він передбачає чітко структурований, систематизований, логічно і послідовно унормований, усний, регламентований за часом виклад навчального матеріалу. У процесі лекції закладається фундамент для вирішення певної проблеми науки (у межах навчального плану). Студентам під час лекції пропонується вектор руху щодо розширення і поглиблення знань з теми заняття. Лекційний виклад навчального матеріалу передбачає акцент на найбільш суттєвих концептах, проблемних питаннях з метою стимулювання студентів до роздумів над ними, пошуку шляхів вирішення означених проблем, самостійної творчої самореалізації. Лекція з паузами у сучасній методичній науці вважається одним з найбільш продуктивних інтерактивних методів навчальної діяльності на етапі засвоєння нових знань студентами. На заняттях за творчістю С. Пилипенка варто використати цей новітній метод навчання. Завдання викладача на етапі підготовки до цієї інтерактивної роботи – структурувати матеріал лекції, поділивши його на логічні змістові сегменти. На занятті фахівець поступово озвучує лекцію частинами, а студентам пропонує завдання, пов'язані зі змістом кожного уривка навчального матеріалу. Перевірка завдання може тривати до 10 хвилин. На кінець лекції можна запропонувати студентам поставити питання до змісту всього викладеного навчального матеріалу своїм колегам у групі. Якщо здобувачі вищої освіти не зможуть дати якісні відповіді на питання, то викладач повинен зробити це сам. Варіантом підсумкової роботи може бути обмін студентів конспектами (робота у парах) з метою перевірки правильності ведення робочих записів.

Враховуючи зміст навчального матеріалу, на лекції № 1 «Загальна характеристика вітчизняного літературного процесу початку ХХ століття. Тенденції розвитку, естетичні концепти. Діяльність тогочасних літературних угруповань» інформацію щодо діяльності С. Пилипенка варто подати у зв'язку з іншими явищами і творчими тенденціями тогочасного літературного дискурсу. У загальному плані лекції можна виділити окремим питанням «Місце організації селянських письменників «Плуг» у вітчизняному літературному контексті 20-х років ХХ ст. Естетична платформа «плужан». Роль С. Пилипенка у формуванні нової української літератури». У процесі лекції важливо зауважити студентам, що ідеолог «плужан», палкий журналіст Сергій Пилипенко має у сучасному літературознавстві неоднозначну оцінку, що обумовлено його ідеологічними поглядами, естетичними переконаннями щодо шляхів реформування новітньої української літератури. З огляду на це, як варіант для самостійної роботи, студентам можна запропонувати огляд критичних рецензій щодо постаті С. Пилипенка у літературознавстві 20-х років ХХ століття та сучасному науковому дискурсі. Ця форма роботи дозволить зосередити увагу студентів на принципових, складних та неоднозначних явищах літературного процесу початку ХХ століття.

тя, виробити у них навички роботи з науковими джерелами, вміння систематизувати, аналітично оцінювати матеріал, робити власні висновки, нести відповідальність за результати власної навчально-пізнавальної діяльності. У такий спосіб буде реалізований дидактичний принцип активності і творчої самостійності студентів.

Змістове наповнення цього фрагмента лекції повинні складати такі факти, що характеризують керівника селянських письменників всебічно. Зокрема, студентам слід повідомити про те, що С. Пилипенко був головним ідеологом організації селянських письменників «Плуг», захисником концепції «масовізму» і «просвітянства», що викликало масу зауважень з боку його опонентів. Голова Спілки селянських письменників, спростовуючи критичні закиди, зауважив: «Наша організація має бути масовою, тобто тісно зв'язана з нашими письменницькими резервами – численними літгуртками, найліпшими організаторами наших читачів, першим фільтром початкуючої літературної молоді» [5, с. 14–15]. Він вважав, що на часі була література з чітко виявленими ідеологічними концептами та суворою регламентацією щодо змісту і форми. Митець був переконаний, що невідповідного читача треба виховувати, поступово готуючи до якісної літератури. На етапі формування новітнього літературного контенту С. Пилипенко прагнув «нагодувати» читача «звичайним чорним хлібом», тобто літературою доступною і зрозумілою масовому пересічному читачеві. Він активно сприяв залученню широкого кола творчої молоді до літературної справи, ініціював видання масових серій художньої літератури, самовіддано займався популяризацією українських письменників на сторінках видань «Плугу».

Організація селянських письменників «Плуг» була однією з найбільш масових у країні, вона вперше об'єднала українських літераторів за професією. «Плужани» виконали свою історичну місію – вони надали національного характеру культурно-масовому освітньому руху на селі. Безперечним внеском організації «Плуг» у розвиток української культури можна вважати надання можливості для творчої самореалізації багатьом талановитим митцям різних естетичних переконань, літераторам-початківцям. Видання масових серій художньої літератури «Весела книжка», «Бібліотека селянина» популяризувало українське художнє слово серед населення. Однак, не слід забувати й про політичні провокації, ідеологічні ухили з боку «плужан», що негативно впливали на тогочасний літературний процес.

З метою закріплення матеріалу на цьому етапі лекції варто зупинити діяльність викладача та запропонувати студентам висловити свою оцінку окремим тезам, задекларованим в офіційному документі «Плуг» ідеологічна й художня спілка селянських письменників «Плуг» [5, с. 599–605]:

1. «В сфері культурного будівництва величезну роль має слово як основний спосіб передачі думок, слово усне й писане чи друковане. Таким чином, у загальній будові нової соціалістичної культури поважне місце займає створення нової робітничо-селянської літератури» [5, с. 600].

2. «Основним завданням «Плуг» ставить собі створити широкі картини, твори зі всебічно роз-

робленим сюжетом, головним чином із життя революційного селянства... «Плуг» прагнучим поруч із революційною лірикою, що досі панувала в післяжовтневій українській літературі, продукувати твори з епічною й драматичною розробкою матеріалу, причому форма творів має наближатися до найбільшої широти, простоти й економії художніх засобів» [5, с. 603].

3. «Плуг» обстоює примат змісту проти буржуазних тверджень про найбільшу цінність твору – його мистецьку витончену форму. Зміст літературного твору дає словесно-художній матеріал для нього й змушує шукати відповідної форми... Гармонійна художня синтеза змісту і форми дає найвищі, найліпші зразки мистецької творчості» [5, с. 603].

Оскільки в основу інтеракції закладена активна позиція студентів, варто на цьому етапі заняття дати можливість майбутнім фахівцям-філологам продемонструвати не лише своє розуміння нового навчального матеріалу, але й знання з теорії літератури, історії України. У такий спосіб буде реалізовано дидактичний принцип доступності навчання, що забезпечує студентам можливість самостійного вирішення наукової проблеми, реалізацію процесу відкриття. Завдання викладача при цьому – стати консультантом, порадником, що стимулює навчально-пізнавальну потенцію студентів, якщо у цьому є необхідність. При цьому у процесі роботи на занятті також буде використано принципи цілеспрямованості і науковості, оскільки чітко простежується зв'язок історії української літератури з іншими навчальними предметами.

Змістову модель лекції з теми «Літературна дискусія 1925-28 років ХХ ст.: причини виникнення, основні учасники, наслідки» неможливо уявити без згадки про участь С. Пилипенка у полеміці. Варто виділити окремим пунктом плану лекції «Позиція С. Пилипенка щодо подальшого розвитку української літератури, його участь у літературній дискусії початку ХХ ст.» та показати студентам в особі митця не лише головного опонента М. Хвильового, але й самодостатню творчу особистість, що попри ідеологічні заборони продемонструвала у процесі принципової полеміки палкий патріотизм, громадянську позицію на шляху побудови культурної платформи своєї країни. Двох активних полемістів (М. Хвильового і С. Пилипенка) об'єднувало бажання знайти оптимальні шляхи розвитку нової української літератури із збереженням її самобутності у складну епоху політичних катаклізмів, соціальних зрушень, духовних пошуків. Однак кожен з них пропонував свій вектор руху до означеної мети. На слухну думку М. Шкандрія, «дуель між Хвильовим і Пилипенком можна також витлумачувати як конфлікт між двома стратегіями розвитку масового руху. Пилипенко робив із селян українців, Хвильовий перетворював українців на інтелектуалів. Тому конфлікт полягав, власне, лише в тактиці: Хвильового, Блакитного, Пилипенка й інших поборників об'єднувало куди більше, ніж розділяло» [5, с. 7].

С. Пилипенко підкреслював у статтях, нотатках, рецензіях, документах, що регламентували діяльність Спілки селянських письменників «Плуг», важливість і своєчасність дискусії. У статті «Підсумки літ дискусії 25/26 року» автор за-

уважив, що літературна дискусія розпочалася ще у далекому минулому, започаткували її найкращі представники українського культурно-громадського життя [5, с. 444]. Серед основних закидів опонентів (особливо М. Хвильового) на адресу С. Пилипенка – надто спрощене ставлення до літературної творчості як виду мистецтва. Головний ідеолог «плужан» пояснював свою позицію прагненням задовольнити культурні потреби робіничо-селянських мас України, тобто переважної більшості населення, що з ряду об'єктивних причин ще не мало відповідного загальнокультурного потенціалу. Отже, ця частина читачів, на думку автора, повинна, перш за все, зрозуміти художні тексти. Звідси бажання С. Пилипенка спростити літературні твори як на рівні змісту, так і на рівні формальних засобів вираження. Однак, при цьому митець наголошував на гармонії змісту і форми як основи художньої досконалості і заохочував письменників урізноманітнювати зміст художніх творів та «вибір художніх засобів для оформлення того змісту» [5, с. 603].

Автор визнавав домінуючим соціальний зміст літературних текстів. С. Пилипенко відповідно до своїх ідеологічних переконань закликав письменників художньо відтворювати різні форми класової боротьби. Прагнучи «організувати психіку й свідомість трудових мас» [5, с. 603], він заохочував митців створювати художні твори тематично орієнтовані на картини з життя революційного селянства. Відповідно, носієм змістового навантаження, на думку С. Пилипенка, повинен бути один головний динамічний образ, тоді як другорядні, епізодичні лише заважатимуть читачеві сприймати ідейно-тематичну концепцію автора.

Теоретик «Плугу» критикував позиції футуристів, символістів, імажиністів за їх надмірне захоплення художньою формою. Він активно заперечував «культування форми», надмірне захоплення ритмом, фонічними засобами як самоціллю, оскільки це, за авторським переконанням, заважатиме читачеві сприймати зміст художніх текстів. Для створення «нової синтетичної форми революційної пролетарської літератури» [5, с. 604] С. Пилипенко пропонував практично оволодіти старими літературними формами та підлаштувати їх відповідно до нового класового змісту [5, с. 604].

Варто згадати, що С. Пилипенко, звертаючи увагу на позитивні моменти літературної дискусії, відзначив підвищення вимог до якості письменницької праці. Він вігав професійну еволюцію авторів художніх літературних творів на шляху до майстерності. Голова «Плугу» з повагою ставився до літературних попередників вітчизняного і світового літературного дискурсу, вважаючи, що їх досвід може бути у нагоді сучасним літераторам.

Підсумком заняття може бути робота з використанням інтерактивного методу «одна хвилинка», який дозволяє студентам у чітко визначений час висловити власну позицію щодо конкретної проблеми, а також формує у них здатність концентрувати увагу, навички зв'язного мовлення. Цей метод є зручним, оскільки передбачає виконання навчального завдання й економію часу (на відповідь у кожного студента – 1 хвилина). Отже, студентам можна запропонувати такі питання:

1. Як позначилися історичні реалії на формування світоглядних переконань С. Пилипенка.

2. Недоліки у роботі голови «плужан» С. Пилипенка.

3. Сутність явища «масовізм».

4. Форми плекання свідомого українства С. Пилипенком.

Після закінчення основного викладу навчального матеріалу варто запропонувати студентам одну з найважливіших форм інтеракції – рефлексію з метою систематизації засвоєного матеріалу, співвідношення реальних результатів лекції з потенційними, висновків та узагальнень, накреслення нових проблеми для осмислення. Викладачеві на цьому етапі необхідно критично оцінити, як нова навчальна інформація змінила попередні уявлення студентів, як вони зможуть використовувати ці знання у своїй подальшій пізнавальній діяльності та життєвій практиці. При цьому застосовується дидактичний принцип гуманізації, що передбачає перетворення викладача на порадирика та консультанта.

Однією з вимог до конструювання навчального процесу у вищій школі стає використання методу практичних занять. Дидактичною метою практичного заняття є поглиблення тих знань, що студенти отримали у процесі попередніх лекцій або самостійної роботи. Практичні заняття дозволяють сформувати у студентів необхідні вміння і навички, підвищують якість засвоєного матеріалу, стимулюють розвиток наукового мислення.

Плануючи практичне заняття з теми «Жанрово-тематичні акценти української прози початку ХХ століття», логічно однією з проблем виділити «Жанрово-тематичну своєрідність творчого дискурсу С. Пилипенка». Метод дискусії при цьому допоможе сформувати у студентів критичне мислення, виробити навички аргументації та відстоювання позиції, а також поглибити знання з проблеми обговорення. Дискусія передбачає ретельну підготовку: заздалегідь формулюється тема обговорення, складається план дискусії (студентам варто це зробити самостійно, користуючись допоміжною літературою). Викладач пропонує список проблемних питань, щоб спрямувати дискусію у потрібному напрямку та акцентувати увагу на головному. Від кожного студента варто вимагати чіткості, лаконічності у процесі висловлювання. Кожен виступ має бути підкріплений фактами. На занятті важливо залучити до активної роботи всіх студентів.

Серед проблемних питань, що можна запропонувати студентам для колективного осмислення й обговорення щодо теми, можуть бути такі:

1. Байкарська практика – улюблена жанрова форма С. Пилипенка (естетичний аналіз байок «Два коні», «Нарада раків», «Мандат», «Петрусева хата», «Отара», «Гусак і Ластівка»).

Важливо, щоб у студентів сформувалося розуміння того, що байкарська спадщина автора красномовно засвідчує естетичні пріоритети С. Пилипенка (орієнтацію на масового читача, соціальну ідейно-тематичну спрямованість, прозорість і динамічність сюжету, простоту художніх засобів).

2. Критична рецепція прозового художнього доробку С. Пилипенка (рецензії О. Ладена, Г. Майфета, І. Сенченка).

Слід звернути увагу студентів та високу оцінку прози С. Пилипенка тодішніми критиками. Позитивними моментами прозового дискурсу письменника вони зауважили ясність сюжету, що відповідає принципам художньої правди, чітку композицію, наявність психологічно вмотивованих образів-персонажів. Відповідно, художні тексти С. Пилипенка – прозаїка, на погляд авторитетних аналітиків, поза сумнівом, мають художню цінність і здатні викликати естетичне задоволення як у підготовленого читача (інтелігента), так і простого селянина.

3. Ідейно-тематична, емоційно-настроєва концепція художньої прози С. Пилипенка (оповідання «Любовні пригоди», «Банда», «Поворот», «Страха ради комісарського», «Чув'яки» та ін.)

На кінець дискусії у здобувачів вищої освіти повинно сформуватися розуміння щодо стилю С. Пилипенка-прозаїка: актуальні соціальні-політичні, морально-етичні проблеми; герої всебічно та об'ємно виписані; сюжети – динамічні, часто мають несподівану розв'язку; художня деталь є одним з улюблених авторських прийомів розкриття образу; яскраво виражена гумористична чи сатирична спрямованість значної частини художніх творів.

Аналіз малої прози письменника повинен переконати студентів у тому, що С. Пилипенко – письменник широкого творчого діапазону, твори якого мають художню цінність і для сучасних реципієнтів.

На означеному практичному занятті, використовуючи принцип активності і творчої самостійності студентів, викладач визначає здобувача вищої освіти суб'єктом творчої пізнавальної діяльності, який повинен чітко усвідомлювати мету навчання, вміти планувати й організувати свою роботу, здійснювати самоконтроль, усвідомлювати відповідальність за результати навчально-пізнавальної діяльності.

Висновки і пропозиції. У контексті сучасних вимог методичної науки повага до здобувача вищої освіти, врахування його інтересів і потреб стають пріоритетними, навчання студента постає центром навчально-виховного процесу. Отже, пошук шляхів підвищення якості навчання, у тому числі й за рахунок використання інноваційних методів і форм роботи, є тією проблемою, що не втрачає своєї актуальності та має перспективи щодо вирішення.

Список літератури:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Київ : Либідь, 1998. 560 с.
2. Двадцять років: літературні дискусії, полеміки. Літературно-критичні статті / упоряд. В.Г. Дончик. Київ : Дніпро, 1991. 366 с.
3. Куцевол О.М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія) : навч. посіб. Київ : Освіта України, 2009. 464 с.
4. Мороз О.Г. Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. Київ : НПУ, 2003. 267 с.
5. Пилипенко С. Вибрані твори. Київ : Смолоскип, 2007. 887 с.
6. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : «Академвидав», 2006. 352 с.

References:

1. Aleksyuk, A.M. (1998). *Pedahohika vyshchoi osvity Ukrainy* [Pedagogy of Higher Education of Ukraine]. Kyiv : Lybid. (in Ukrainian)
2. Donchyk, V.H. (comp.) (1991). *Dvadtsiati roky: literaturni dyskusii, polemiky. Literaturno-krytychni statti* [Twenty: literary discussions, controversies. Literary-critical articles]. Kyiv : Dnipro.
3. Kutsevol, O.M. (2009). *Metodyka vykladannia ukrainskoi literatury (kreatyvno-innovatsiina stratehiia)* : navch. posib. [Methods of teaching Ukrainian literature (creative and innovative strategy) : tutorial]. Kyiv : Osvita Ukrainy. (in Ukrainian)
4. Moroz, O.H. (2003). *Pedahohika i psykholohiia vyshchoi shkoly* : navch. posib. [Pedagogy and psychology of high school : tutorial]. Kyiv : NPU. (in Ukrainian)
5. Pylypenko, S. (2007). *Vybrani tvory* [Selected works]. Kyiv : Smoloskyp. (in Ukrainian)
6. Fitsula, M.M. (2006). *Pedahohika vyshchoi shkoly* : navch. posib. [Pedagogy of high school : tutorial]. Kyiv : "Akademvydav". (in Ukrainian)